

EUGEN WOHLSTEIN

(25. 8. 1913 NOVÉ MESTO NAD VÁHOM – 27. 4. 2003 HAIFA)

Eugen Zvi Wohlstein

[zdroj: Adolf Eichmann. Masový vrah od písacieho stola – Neznáma história – Žurnál – Pravda]

Makabi Hacair jako jedno z mála sionistických mládežnických hnutí u nás nikdy nebylo autonomní složkou nebo korporativním členem některého z československých skautských uskupení na rozdíl od Hašomer Kadima, Hašomer Hacair, Tchelet Lavan, Bnei Akiva, Brit Trumpeldor nebo Hanoar Hacioni. Skautský aspekt byl nicméně v tomto hnutí trvale přítomen od samého začátku, tedy od vzniku v roce 1926, a určitě nejenom proto, že skauting jako položka se nacházel v jeho stanovách. Když pak vedení Makabi Hacair v červnu roku 1938 rozhodlo o oficiálním vstupu organizace do Svazu skautů Republiky československé, bylo na realizaci této myšlenky příliš pozdě: z nejrůznějších, hlavně politických důvodů, k ní nikdy nedošlo.

Přesto nebo právě proto se snažím sledovat „malé dějiny“ jednotlivců stejně jako historii celého tohoto hnutí, a ta se nijak výrazně nelišila od historie podobně zaměřených hnutí ostatních, která volnou součástí skautského hnutí u nás byla. Nalezli bychom sice několik drobných odlišností týkajících se okolností či doby vzniku, v každém případě ale byl cílem výchovy člověk vysokých morálních kvalit, připravený sloužit židovské a sionistické věci v maximální míře stejně jako sloužit československému státu. To se projevilo v obtížných letech těsně přes válku, kdy složky Makabi Hacair nastupovaly ke službě vlasti v dobách nejtěžších.

17. Židovské zprávy, roč. 21, č. 24, 17. 6. 1938, s. 5

HAMAKABI

ÚŘEDNÍ VĚSTNÍK SVAZU ČS. MAKABI ČÍSLO 10

Ve znamení spolupráce a pohotovosti

20 jednot již přispělo na obranu státu

Ať žije Makabi!

Takto volali znojmeckí Čelí pohodajícím družstvem naší jednoty. Kto však pro jakýsť počet, ani při disciplinované vystupování, ale pro osobitý společník, která uznává slavní mužů Čech i Slováků. Vždy tomu tak nebude. Naše společnost, že nepřítel republiky je i náš nepřítel, mnoho včelnic přijít ani u Čechů, ale vše musí se Slováků. Mluví se doklady skautů, že naše slava ne má plně, že pláta a že se sami objíjí jako jedni muž. Již veřejně vyjádřeno v Bratislavě, při kterém stáli generál Štepláček a jeho vyhlášení, že avšak československý bude bojovat na straně vojska židovského, naráže od rakůlu postoj Čechů i Slováků a národních mužů. A všichni se posíláme na slova přikovačka, který se žánkem slete záměrovat záměry. Spolužáci a tou se jí křáť na našich ostrožných a župných stěch stali se zřetelnějším.

Ale až udělání okolo 31, máje ukázaly, kdo kde stojí. Naše jednoty v Rovnom Meste nad Vá-

Předsednictvo Svazu žsl. Makabi se uneslo na své poslední schůzi.

Že schválí vstup své mládeže Makabi hacairu do Svazu židovské skautů v ČSR, kde bude tvořit samostatný oddíl.

Že odovzdá jménem všech jednot a sportovních klubů větší částku ve prospěch obrany státu (jednota Makabi Brno přispěla jako první částkou 1000 Kč).

Že učiní všechna opatření po stránce organizační a technické, aby se letního cvičitelského kursu, připojeného k táboru Makabi hacairu, zúčastnilo co možná největší počet cvičenců. Velkou část kursu vyplní branná výchova. Kursu se zúčastní také náčelník svazu dr. Pavel Hirsch.

Hnutí Makabi Hacair se hlásí do řad československého skautingu [zdroj: Židovské zprávy, roč. 21, č. 24, 17. 6. 1938, s. 5]

Že začíná přituhovat bylo zřejmé nejpozději od třiatřicátého roku: ve vedlejším Německu se ujal vlády Adolf Hitler a začala cílená ostrakizace židovského obyvatelstva podle programu nastíněného v pamfletu „Mein Kampf“. Ve druhé polovině třicátých let už ani u nás nikdo soudný o blížící se katastrofě nepochyboval. Když v září roku 1937 zemřel první prezident demokratického Československa T. G. Masaryk, oznámil Makabi Hacair svým místním skupinám a oddílům tuto smutnou zprávu zvláštním oběžníkem¹ a k nově vzniklé, v každém případě nelehké situaci, zaujal odpovídající postoj. Ve stejné době, tj. na podzim 1937 se začínají objevovat úvahy o včlenění a integraci prvků branné výchovy do programu hnutí, kdy na mimořádném valném sjezdu Makabi konaném na přelomu října a listopadu téhož roku v jihomoravské Břeclavi byly do programu zahrnuty referáty k dané problematice a jako jeden z nejdůležitějších bodů programu byla diskutována otázka brannosti; tělovýchovná komise určila směrnice pro organizaci branné výchovy a náčelnictvo při této příležitosti uspořádalo kurz zaměřený na brannost a obranyschopnost². V pozdním jaru roku 1938 pak členové Makabi Hacair skládali slib věrnosti republice tohoto znění:

„Slibujeme na svoji čest a svědomí, že zůstaneme vždy a všude věrni republice Československé, že budeme zachovávat všechny její zákony a nařízení a bránit její celistvost a demokratické zřízení. Slibujeme, že zůstaneme věrni makabejské myšlence a naší jednotě, že budeme zachovávat a plnit členské povinnosti a vždy se věrně hlásit k židovskému národu. Slibujeme zachovávat disciplínu a bratrské přátelství ke cti jednoty a židovského národa.“³

Na letní tábory hnutí byli zváni důstojníci československé armády, aby přednášeli účastníkům o branné výchově, pořádány různé kurzy brannosti a program byl více zaměřován na skauting⁴. Krátce řečeno – angažovanost ve věci Československa byla v Makabi Hacair obrovská a reakce adekvátní, protože vážnosti situace si byli vědomi nejvyšší představitelé stejně tak jako řadoví členové. V době těsně předcházející podpisu Mnichovské dohody, 20. září 1938, vydalo vedení Makabi zásadní prohlášení, ve kterém formulovalo požadavek služby v polovojských složkách⁵. A po Mnichovu a první vídeňské arbitráži⁶ se začalo počítat s nejhorsším. V důsledku vývoje na československé politické scéně připravilo vedení Makabi Hacair nouzovou variantu, kdy se oddělila slovenská část hnutí, sdružila se do samostatného svazu a zvolila si vlastní náčelnictvo, které mělo za úkol stabilizovat hnutí zevnitř a také rozšířit práci navenek zakládáním nových oddílů. Psal se listopad roku 1938 a nikdo nevěděl, co všechno se ještě stane. Vedením slovenské části byli pověřeni chaverim **Jenko Wohlstein** a Nandy Eisler⁷.

¹ „Sionistická mládež se sklání v teskném bolu před velkým učitelem, jehož slovo jí bylo vodítkem, uznání vzpruhou a rada životním příkazem. Smuteční schůze ve všech místech Čech, Moravy, Slovenska a Podkarpatské Rusi shromažďují náš dorost, který v hlubokém žalu slibuje, že bude pokračovat v díle, jež založil velký prezident. Opustil nás v předvečer Jom kipur, kdy židovský národ se klaní před Všemohoucím a prosí ho o odpuštění, o sílu, aby odolal zlu a nemravnosti a aby mohl žít čistě a skromně. Je to štěstí, které je dopřáno jen velkým mužům, že v tento den opustí život pozemský a vrací se k Bohu. Zachovejme jeho památku prací pro národ, studiem a životem poctivým a mravným. My v první generaci, odchované ve svobodné republice a v ideálech demokracie, budeme ji bránit a její kulturou žít! Náčelnictvo Makabi Hacair v ČSR.“ In: Židovské zprávy, ročník 20, č. 39, 17. 9. 1937, s. 4

² Židovské zprávy, roč. 20, č. 46, 5. 11. 1937, s. 1

³ Židovské noviny, roč. 1, č. 4, 10. 6. 1938, s. 4

⁴ Židovské zprávy, roč. 21, č. 28, 15. 7. 1938, s. 5

⁵ „... je proto žádoucí, aby všichni činovníci zůstali na svých místech [...] Naši členové, kteří nejsou povinni vojenskou službou, ať se okamžitě hlásí k zázemí armády [...] Jedná se o služby požární, samaritánské a Civilní protiletectvé ochrany. Naše členky ať se přihlásí do služby u Čs. Červeného kříže. Ať není nikoho, kdo by se z našich řad neúčastnil obranné práce!“ In: Oběžník Svazu Makabi č. 32, vydaný v Praze dne 20. 9. 1938

⁶ Mnichovská dohoda, podepsaná 30. 9. 1938 zástupci Německa, Itálie, Francie a Velké Británie znamenala pro Československo odstoupení pohraničních oblastí ve prospěch Německa. Obdobně bylo postoupeno jižní území Slovenska Maďarsku po tzv. První vídeňské arbitráži dne 2. 11. 1938

⁷ Doar Tnuatenu, roč. neuveden, č. 1, listopad 1938, s. 16

*Rodina Eugena Wohlsteina. Eugen v prostřední řadě třetí zprava
[zdroj: soukromý archiv Irith Wohlstein Peleg]*

Eugen Wohlstein řečený Jenko⁸ nebyl v Makabi Hacair žádným nováčkem, do činnosti hnutí se zapojil ihned poté, co v jeho rodném městě vzniklo.

Tělovýchovná jednota Makabi v Novom Meste nad Váhom byla založena roku 1928, ale informace o vzniku skupiny Makabi Hacair se různí. Časopis Makkabi Hazair vydaný u příležitosti župního sletu západoslovenských jednot⁹ zmiňuje rok 1929, následně pak Židovské zprávy upřesňují datum na 7. června 1930, dodávají, že skupina má asi 25 členů a předpovídají tomuto uskupení velkou budoucnost¹⁰. O něco později se objevuje informace o tom, že oddíl dostal jméno „Nordau“¹¹ podle přední osobnosti sionistického hnutí Maxe Nordaua, a ihned rozjel kulturní, výchovnou i propagační činnost. Je ale třeba říct, že ve městě neměl zrovna jednoduchou pozici, protože ve stejné době zde už pracovaly skupiny hlásící se ke konkurenčnímu hnutí Hašomer Hacair, a o něco později se zde objevil také ken¹² Bejtaru. Přesto se nástup Makabi Hacair v Novom Meste nad Váhom dal označit jako raketový, své místo na sionistické scéně si vydobyl a brzy ji ovládl. Hned v srpnu roku 1930 se oddíl zúčastnil propagační akademie pořádané mateřským hnutím Makabi, v jejímž rámci uspořádal táborový oheň, ke konci téhož roku společně s kolegy z Hašomer Hacair připravili členové Makabi Hacair chanukový večírek a následovala celá řada dalších akcí. Rozběhl se klasický pravidelný program a od samého počátku se na činnosti a zdravém rozvoji podílel také Eugen Wohlstein.

⁸ Jenko, domácí podoba jména Eugen, kterou ho oslovovali jeho přátelé

⁹ Slavnostní vydání Makkabi Hazair k župnímu sletu západoslovenských jednot Makabi v Bratislavě ve dnech 5.–8. 7. 1934, č. 6, s. 7–8

¹⁰ Židovské zprávy, roč.13, č. 24, 17. 6. 1930, s. 5

¹¹ Makkabi Hazair, roč. 3, č. 7, červenec 1931, s. 22–23

¹² Ken, z hebrejštiny doslovně hnízdo, znamená v přeneseném slova smyslu místo, kde se členové oddílu či skupiny scházeli, ale také určitou organizační jednotku. V různých hnutích byly užívány různé výrazy; v Makabi Hacair se pro oddíl či skupinu používal výraz gdud

Eugen Wohlstein ve studentském věku
[zdroj: soukromý archiv Irith Wohlstein Peleg]

Už v této době se u něj začínají objevovat osobnostní a povahové vlastnosti, které ho v blízké budoucnosti předurčily k plnění nesnadných úkolů v pozdějších dobách. Vůdcovský kurz absolvoval velmi pravděpodobně roku 1931 na táboře ve Škarbákách, v jehož rámci se tento kurz konal. A před prázdninami v roce následujícím už jej zastihneme mezi organizátory velkého letního tábora pořádaného hlavně pro slovenské skupiny a oddíly Makabi Hacair v Hôrke, v opravdové divočině uprostřed lesů poblíž zříceniny hradu Tematín, kde jedinou civilizaci široko daleko představovala lesácká chata sloužící táborníkům jako zázemí¹³. V následujících letech se podílel na tvorbě programu svého domovského gdudu v Novom Meste, pracoval jako člen vedení západoslovenského galilu¹⁴ Makabi Hacair a po odchodu na studia medicíny do Bratislavy se zapojil do celostátního vedení (kterému se v tomto hnutí říkalo Hanhala arcit), kam byl zvolen na sněmu vůdců Makabi Hacair konaném v Brně v září 1935¹⁵. Připravoval společná setkání skupin z různých krajů, usiloval o přeshraniční spolupráci v rámci hnutí a organizoval celou řadu akcí sionistického charakteru na podporu chalucim¹⁶, kteří odjeli do Země izraelské a založili tam kibuc Kfar Hamakabi. Při tom všem nezapomínal ani na svůj gdud v Novom Meste nad Váhom – a vynikající výsledky jeho práce se nemohly neprojevit na růstu základny hnutí ve městě: na podzim roku 1935 zde dosáhl počet členů oproti původním pětadvaceti počtu 105 chaverim¹⁷. Podporoval své následníky a jejich výchovu všemi možnými způsoby, takže když v polovině ledna roku 1939 rozesílalo vedení Makabi Hacair pozvánku na vůdcovský seminář, putovalo do Nového Města nad Váhom hned devět obálek¹⁸. Tolik vůdců dokázal během krátké doby vygenerovat novomestský gdud. Wohlsteinovo přispění k upevnění sionistické myšlenky na Slovensku bylo nezpochybnitelné, a to ještě nic netušil o důležitých úkolech, které na něj v budoucnosti čekaly v úplně jiné části světa. Na obzoru se sice už delší dobu blýskalo, ale uvnitř Československa zatím panoval zdánlivý klid a mír. Opravdu jenom zdánlivý, protože se blížila zlá a krutá doba, která měla převálcovat veškeré dosavadní snahy o židovskou emancipaci.

¹³ Židovské zprávy, roč. 15, č. 24, 10. 6. 1932, s. 5

¹⁴ hebrejské správní celek velikosti kraje; vyšší organizační jednotka

¹⁵ Židovské zprávy, roč. 18, č. 36, 6. 9. 1935, s. 5 a č. 40, 4. 10. 1935, s. 4

¹⁶ chaluc, mn. č. chalucim, člen organizace Hechaluc, obecně ten, který se po určitém výcviku chystal odejít do Země izraelské

¹⁷ Chaver, mn. č. chaverim, hebr. přítel či kamarád, ale také člen příslušného hnutí nebo organizace

¹⁸ Archiv Bejt Terezin, část dosud nezpracované pozůstalosti Zeeva Sheka

*Eugen Wohlstein jako činník hnutí Makabi Hacair
[zdroj: soukromý archiv Irith Wohlstein Peleg]*

Jenko Wohlstein se nadále věnoval propagační práci ve prospěch sionistické myšlenky, Hanhalou Makabi Hacair byl kromě jiného pravidelně pověřován dohledem nad tábory pořádanými hnutím a technickým vedením v nich. Věnoval se převážně věkové kategorii cofim bogrim, tedy starším skautům¹⁹, přednášel na různých akcích hnutí²⁰ – a na politickém nebi se stále více zatahovalo. Úkoly rostly raketovou řadou a Jenko se rozhodl opustit studium medicíny, protože práce pro hnutí byla podle jeho mínění důležitější. Pochopitelně. Začínal tušit, že v budoucnu půjde o lidské životy. Velmi jasně se profilovala situace i v jeho rodném Novom Meste nad Váhom, kde v červnu roku 1938 vyhrála volby největším počtem hlasů Hlinkova slovenská ľudová strana²¹. Podobné to bylo na celém Slovensku.

Letní prázdniny osmatřicátého roku ještě proběhly relativně spořádaně. Šesti táborů organizovaných hnutím ve zmíněném roce se tehdy zúčastnilo 750 táborníků, přičemž neobvyklý zájem o účast jevila i mládež dosud v Makabi Hacair neorganizovaná. Nastávala doba, kdy i zapřísáhlí zastánci asimilace polevovali pod tlakem okolností ve svých snahách – a sionistická hnutí mládeže se začala plnit nově příchozími členy. Jeden z táborů slovenské části hnutí se konal v Lietavskej Lúčke a také zde byl Jenko pověřen technickým vedením. Mezi hosty se objevil okrskový důstojník branné výchovy major Andrášek a přednášel účastníkům na aktuální témata týkající se brannosti, další důležitou součástí byl cvičitelský kurz, dále vůdcovský tábor vedený v ivrit a na závěr proběhla tzv. weida arcit neboli valný sjezd hnutí, v pořadí již dvanáctý²².

¹⁹ Archiv Bejt Terezin, část dosud nezpracované pozůstalosti Zeeva Sheka

²⁰ Archiv Bejt Terezin, složka Miriam a Miloslav Červenka, č. 451 (staré značení 394); pracovní sešit

²¹ webový odkaz: [Nové Mesto nad Váhom – Židia – Židovská náboženská obec \(nmnv.sk\)](http://www.nmnmv.sk)

²² Židovské noviny, roč. 1, č. 12, 5. 8. 1938 a Židovské zprávy, roč. 21, 2. 9. 1938, s. 6

Eugen Wohlstein (vpravo) na táboře v Lietavskej Lúčke, prázdniny 1938. Možná jediná Jenkova táborová fotografie, která se dochovala [zdroj: soukromý archiv Ellen Glassner]

Zlomový okamžik nastal po prázdninách: v souvislosti s již zmíněnými zářijovými událostmi probíhajícími na politické scéně se prudce změnila okolnost a bylo nutné přizpůsobit jim činnost. Vedení Makabi Hacair vydalo toto prohlášení:

„Nedbaje posledních událostí, které tísnivě dolehly na mysl všeho Židovstva, Makabi Hacair s vynaložením všech sil nejen udržel činnost gduim v bývalém rozsahu, nýbrž ji i v mnohém směru ještě rozšířil. [...] Jednotlivé gduim hlásí přírůstky nových chaverim, které mnohde činí až sto procent. Zřizujeme mimo nové kvucot skupiny středoškoláků a vysokoškoláků. Těmto chaverim bude umožněno, aby byli případně zařazeni do našich hachšara. O vánočních prázdninách se budou konat dva tábory na Českomoravské vysočině, na Slovensku bude pořádán vůdcovský seminář. Přestože je tak těžká doba, rozhodli jsme se k tomuto kroku, ježto pokládáme za velmi nutné, aby právě dnes se sešli naši chaverim ze všech krajů našeho státu ke společné práci. Rozhodli jsme se zřídit na Slovensku kancelář, která je řízena Jenko Wohlsteinem a Danem Eislerem.“²³

V době, kdy byl pověřen vedením slovenské části Makabi Hacair, bylo Jenko Wohlsteinovi pouhých pětadvacet let. K jeho četným náčelnickým povinnostem teď patřily také inspekční cesty do jednotlivých gduim²⁴; zajel především do svého rodného Nového Mesta nad Váhom, kde tak jako všude jinde došlo k nárůstu počtu členů. Při cestách po celém Slovensku vyzýval mládež k tomu, aby chápala vážnost situace a jednala konsekventně. Byla to důležitá činnost, protože morální podpora v té době znamenala víc, než cokoliv jiného: před židovskou mládeží stály nové výzvy a stále aktuálnější se jevila slova židovské hymny Hatikva, kde se mluví o tisíciletí trvající naději být svobodným lidem ve vlastní zemi. Situace se zdála být beznadějná zvláště poté, kdy řetězíci se katastrofické události pokračovaly vpádem německých vojsk do Československa v březnu 1939 a vznikem fašistického Slovenského štátu. A tak všechna hnutí dělala v té době maximum pro záchranu co největšího

²³ Židovské zprávy, roč. 21, č. 48, 2. 12. 1938, s. 7

²⁴ Doar Tnuatenu, roč. neúveden, č. 1, listopad 1938, s. 5

počtu svých členů a snažila se dostat je do Země izraelské. Nebyla to jen otázka osobní volby, ale i možnosti: zvýšení vystěhovaleckých kvót ze strany Velké Británie nepřicházelo do úvahy, a proto byly využívány veškeré legální i nelegální způsoby k odchodu za hranice. Současně vstupovalo v platnost protizidovské zákonodárství slovenské vlády, což mimo jiné znamenalo vyloučení studentů židovského původu z vysokých a středních škol.

Také Jenko byl postaven před volbu, jak v nastalé situaci postupovat dál. Doba byla krizová, otázka přežití židovského národa se stala naléhavou a odchod do mandátní Palestiny byl řešením pro ty, kteří odejít mohli: jejich důležitým úkolem bylo připravit půdu pro příchod dalších emigrantů ohrožených na životech. Současně bylo nutné doma zajistit běžný chod hnutí, ve kterém se shromáždili ti, kteří zůstali, protože ne každý se mohl vystěhovat, emigrovat nebo prostě odjet. V dokumentech Makabi Hacair z té doby se hovoří o situaci republiky po zhroucení a rozpadu státu, o částečném přebírání role dospělých jedinců mládeží²⁵ a hledání způsobu, jak tomuto zhroucení čelit. Je těžkou otázkou, který z postupů – zda odejít a připravovat v mandátní Palestině zázemí pro příští příchozí anebo zůstat a bojovat na domácí frontě – byl správný. Za legitimní a obhajitelné považuju oba dva.

*Jedna z posledních fotografií před odjezdem z Československa. Eugen Wohlstein vlevo
[zdroj: soukromý archiv Irith Wohlstein Peleg]*

A Jenko zvolil odjezd, protože jako dobrý organizátor viděl svoji roli spíše v zajišťování možností pro ostatní členy Makabi Hacair. V září roku 1939 odjel do Itálie a odtud lodí do Haify; v Kiryat Benjamin se začlenil do skupiny BeNativ (název v hebrejštině znamená „Na cestě“), ve které už byla celá řada jeho přátel. Stejně jako ostatní pracoval na nejrůznějších pozicích: nejdříve v továrně, poté v prádelně a vystřídal ještě celou řadu dalších profesí²⁶. A potom se celá skupina přesunula do kibucu Kfar Ruppín, založeného jejich domovským hnutím Makabi Hacair, a začala tak naplňovat sionistickou ideu, která pro ně byla rozhodující už v Československu. Nečekala je žádná selanka, naopak. Ale lidé, kteří se tady sešli, aby vydřeli ze země prostor vhodný k životu, byli mladí, silní a plní ideálů, spojoval je stejný jazyk, stejná kultura, ze které vzešli – a viděli světlo na konci tunelu. Měli sen, který hodlali naplnit²⁷.

²⁵ např. koncept dopisu adresovaný profesoru Karlu Halovi, přednímu významnému nežidovskému tělovýchovnému činiteli v Praze, datovaný 24. 11. 1939, psaný pravděpodobně Ferdinandem (Nandy) Goldsteinem, posledním náčelníkem Makabi, obsahuje věty o tom, že mladí přebírají vůdčí roli, protože starší židovská generace totálně ztroskotala. Archiv Bejt Terezín, část dosud nezpracované pozůstalosti Zeeva Sheka

²⁶ Rozhovor autorky s Irith Wohlstein Peleg, dcerou Eugena Wohlsteina; Kiryat Tivon, únor 2022

²⁷ Rozhovor autorky s Irith Wohlstein Peleg, dcerou Eugena Wohlsteina; Kiryat Tivon, únor 2022

Ještě předtím se stihl oženit a založit rodinu. Svoji ženu Livii poprvé potkal už v roce 1938 v Bratislavě na Ventúrské ulici, kde mělo sídlo ústředí Makabi Hacair. V květnu 1941 Livia následovala příkladu svého chlapce a odjela z Bratislavy přes Rumunsko a Libanon do Izraele. Svatba se konala dva dny po jejím příjezdu.

Jenko poté odjel do Libanonu, aby na francouzské univerzitě v Bejrútu dokončil studia medicíny. To už bylo po válce, v letech 1945 a 1946. Lékařskou praxi zahájil v kibucu Afikim – a život šel dál.

Do Izraele začali ve velkém přicházet ti, kterým se podařilo přežít holocaust. Patřili k nim také členové Makabi Hacair, z nichž mnozí žádali o umístění do kibuců svého hnutí. Přicházeli, vyprávěli o prožitých hrůzách – ale nikdo jim nenaslouchal. Zdálo se, že nově vzniklý stát má svých starostí dost a místní sabry, tedy rodilí Izraelci, kteří se zbraní v ruce bojovali za jeho ustavení, nechápali, proč se nově příchozí Evropané Němcům nebránili. Nechápali, protože nevěděli nic o podmínkách panujících v Evropě a nevěděli o obrovské mašinérii, která zabraňovala jakémukoliv způsobu efektivní obrany od samého začátku. Pro lidi narozené v Izraeli to prostě nebylo téma. Bod zlomu přišel v roce 1960, kdy se izraelským tajným službám podařilo identifikovat a dopravit z jižní Ameriky do Izraele jednoho z hlavních strůjců nelidského utrpení, kterým procházely milióny evropských Židů, Adolfa Eichmanna²⁸. Proces, který následoval, byl po celé zemi přenášen veřejnými vysíláními prostředky a sledovali ho úplně všichni. Teprve tehdy začalo být v této části světa zřejmé, co se vlastně v Evropě během druhé světové války dělo. Celý Izrael seděl u přijímačů a nevěřicně sledoval výpovědi jednotlivých přeživších konfrontovaných se zrůdou, která se obtížně dala nazvat člověkem, sledoval výpovědi vojáků osvobozeneckých armád, prvních svědků přímých důsledků toho, co Hitler nazval konečným řešením. Ve stejné době se na scéně znovu objevil Jenko, tehdy už Zvi Wohlstein – pohebřejštil si jméno stejně jako desetitisíce dalších²⁹.

Adolf Eichmann v době procesu

[zdroj: Uneseného Eichmanna liečil slovenský Žid – Svet – Správy – Pravda]

Izraelské orgány hledaly v té době na funkci Eichmannova osobního lékaře a jakéhosi hlídače jeho zdravotního stavu člověka, který by nebyl přímo spojen s holocaustem a který osobně nezažil nacistické koncentrační tábory, protože existovala obava, že ten, kdo tím vším osobně prošel, by mohl Eichmannovi z pomsty ještě před

²⁸ Otto Adolf Eichmann (19. 3. 1906 Solingen – 1. 6. 1962 Ramla), nacistický funkcionář a válečný zločinec, jeden z hlavních strůjců holocaustu. V mládí členem hnutí Wandervogel, později také Německo–rakouského sdružení mladých frontových bojovníků. V roce 1932 vstoupil do NSDAP. Po anšlusu Rakouska v březnu 1938 byl poslán do Vídně, kde založil Ústřednu pro židovské vystěhovalce. Během 2. světové války měl na starosti likvidaci židovské populace v celoevropském měřítku. Po válce uprchl do Argentiny, odkud ho v roce 1960 unesla izraelská tajná služba Mosad. Eichmannův proces probíhal od dubna do srpna 1961, následně byl 1. 6. 1962 oběšen. Šlo o jediný trest smrti vykonaný civilním soudem v dějinách Státu Izrael. Eichmannův popel rozptýlen nad mezinárodními vodami

²⁹ Poprvé se s hebrejskou podobou jména Eugena Wohlsteina setkáváme v roce 1937 v oběžníku Makabi Hacair č. 25/97, který obsahuje rozpis táborů tohoto hnutí pro jednotlivé věkové kategorie včetně jmen vůdců

vynesením rozsudku ublížit.³⁰ Volba padla na Zvi Wohlsteina, třebaže právě jemu nacisté vyvraždili téměř celou rodinu.

Cesta vedoucí k tomuto úkolu nebyla úplně přímočará. Někdy v roce 1954 se rodina Wohlsteinových přestěhovala do města Kiryat Ata, kde Zvi Wohlstein pracoval jako lékař. O čtyři roky později dostal nabídku stát se lékařem na policejní škole nedaleko od místa současného bydliště, a ještě o něco později se stal policejním šéflékařem Státu Izrael, což obnášelo dva roky pravidelného dojíždění do Jeruzaléma. A právě pozice policejního lékaře a později šéflékaře Wohlsteina k této funkci prakticky předurčila. Kromě jeho vysoké odbornosti přispěl k výběru zejména fakt, že výborně ovládal němčinu.³¹ Osobní důvody, kvůli kterým funkci přijal, vysvětlila Wohlsteinova dcera Irith Wohlstein–Peleg:

“Přestože ztratil celou rodinu, zeptali se ho, zda je připraven ujmout se toho úkolu. Můj otec byl velmi zodpovědný člověk, takže když mu policie řekla: ‘Musíš do toho jít’, udělal to. Svůj vlastní názor ponechal stranou – a šel do toho. Jeho úkolem bylo udržet Eichmanna naživu po celou dobu až do soudu.”³²

Wohlstein si uvědomoval, že navzdory tomu, čím se na Židech provinil, musí Eichmann po dobu vazby zůstat v naprostém pořádku. Věděl, že by neměl problém za všechna ta zvěrstva, která provedl, Eichmanna zavraždit. Podstatná ale byla myšlenka splnění úkolu, který dostal – udržet ho po dobu probíhajícího procesu až do konce bez zdravotních rizik.³³

Podle vyjádření Pavla Mešťana, bývalého ředitele Muzea židovské kultury v Bratislavě, navštěvoval Wohlstein Eichmanna v cele každý den ráno a večer. Zjišťoval jeho aktuální zdravotní stav a poznámky si v hebrejštině zapisoval do detailně vedeného deníku, pouze něco málo napsal německy. První záznam si zapsal 27. května 1960 ve 12:45. Zápisy se týkaly každodenního mapování zdravotního stavu, měření teploty a dalších běžných lékařských záležitostí. Deník, který je dnes uložený ve výše zmíněném bratislavském židovském muzeu, obsahuje téměř dvě stě záznamů, data, časové údaje a různé poznámky.³⁴ Máme tak do dnešních dnů k dispozici unikátní dokument dokládající preciznost Wohlsteinovy práce, psaný ovšem suchým, nezúčastněným jazykem, protože autor v něm z pochopitelných důvodů své osobní pocity nezdůrazňoval.

“Pamatuji si, jak jsem se svého otce ptala: ‘Jak ses mohl takhle chovat k netvorovi? Jak jsi tu práci vůbec mohl dělat?’ A on odpověděl: ‘Rozhodl jsem se uzavřít svou mysl a nic necítit. Pracoval jsem jako robot’.”³⁵

Wohlstein ošetřoval a léčil Adolfa Eichmanna až do 1. června 1962, kdy byl tento zločinec, který dovedl k dokonalosti postupy německého „konečného řešení“ a poslal tak na smrt milióny židovských dětí, žen a mužů, ve věznici v Ramle krátce po půlnoci oběšen, jeho tělo bylo spáleno a popel rozptýlen do moře.

Eugen Zvi Wohlstein, který svojí prací, z velké části spočívající v sebezapření, pomohl zaznamenat příběh přesahující jeho osobní historii, dál pracoval jako lékař až do roku 1975, kdy odešel do penze. Zemřel v Haifě v dubnu 2003. Nechtě je jeho duše přijata do svazku živých.

³⁰ Mgr. Martin Šimovec: *Keď hviezdy nesvietili II.*, s. 29–30. Vydalo Mestské kultúrne stredisko Nové Město nad Váhom, jún 2022

³¹ Mgr. Martin Šimovec: *Keď hviezdy nesvietili II.*, s. 29. Vydalo Mestské kultúrne stredisko Nové Město nad Váhom, jún 2022

³² Rozhovor autorky s Irith Wohlstein Peleg, dcerou Eugena Wohlsteina; Kiryat Tivon, únor 2022

³³ Mgr. Martin Šimovec: *Keď hviezdy nesvietili II.*, s. 30. Vydalo Mestské kultúrne stredisko Nové Město nad Váhom, jún 2022

³⁴ Mgr. Martin Šimovec: *Keď hviezdy nesvietili II.*, s. 28–30. Vydalo Mestské kultúrne stredisko Nové Město nad Váhom, jún 2022

³⁵ Rozhovor autorky s Irith Wohlstein Peleg, dcerou Eugena Wohlsteina; Kiryat Tivon, únor 2022

Poděkování za spolupráci při psaní článku náleží dceři Eugena Wohlsteina Irith Wohlstein–Peleg (Haifa, Izrael) a Martě Stuparičové, vedoucí Mestskej knižnice L. V. Riznera v Novom Meste nad Váhom (Slovensko)